

ПІРЕН

Марія Іванівна,

доктор соціологічних наук, професор, засл. діяч науки і техніки України, професор кафедри державного політики та управління політичними процесами Національної академії державного управління при Президентові України, м. Київ.

Анотація: у статті досліджено проблеми становлення національної ідентичності сучасної української еліти як чинника консолідації суспільства і реалізацію демократичного реформування в Україні подолання глобалізаційних викликів національним державам.

Ключові слова: національна ідентичність, консолідація суспільства, демократизація, глобалізаційні виклики, реформи, самоідентифікація.

УДК 351:323:316.6

Марія ПІРЕН

**НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ
СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛІТИ
ЯК ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА
ТА РЕАЛІЗЦІЇ ДЕМОКРАТИЧНИХ РЕФОРМ**

*... по причині примноження беззаконня,
у багатьох захолює любов.
(Мт 24:12)*

Постановка проблеми. Феномен ідентичності виникає у рамках глобальної проблематики існування самого людського виміру.

Економічні та соціально-політичні трансформації, що відбуваються в сучасному українському суспільстві, спричинили виникнення нової етнополітичної та соціально-психологічної реальності, однією з характерних ознак якої є виникнення кризи ідентичності сучасної управлінської та політичної еліти в Україні. У період зламу минулої соціальної системи та побудови нової демократичної держави еліта змушена адаптуватися до змін, які відбуваються, шукати своє місце в різних сферах життєдіяльності та життєтворчості. Словом, шукати собі «місце під Сонцем»!

Усвідомлення особистістю власної належності до певного народу відіграє в її житті досить важливу роль та помітно впливає на відносини між людьми у суспільстві.

Серед безлічі проблем, що потребують вивчення в системі формування сучасної української еліти та формування у неї державницької психології є проблема психологічних чинників зростання значущості національної ідентичності в наш час державотворення та особливості трансформації ідентичності еліти, до яких призвела зміна соціально-психологічного клімату в сучасному українському суспільстві [12].

Метою статті є дослідження проблем становлення національної ідентичності сучасної української еліти як чинника консолідації суспільства на реалізацію демократичного реформування в Україні.

Вклад основного матеріалу. На відміну від західної суспільної науки, в якій існують багаті традиції дослідження проблеми національної ідентифікації, у вітчизняній соціології та психології ця тема була «боязливою» і тому не була популярною серед науковців, за неї були «Соловки», «Гулаги», «психушки». Коли хтось видавав думки, що суперечили КПРС, то дорога його вела саме в такі місця.

До категоріального апарату поняття «ідентифікація» увів З. Фрейд, розглядаючи у своїх працях причини її виникнення та функції, які вона виконує у розвитку особистості. Фрейд розглядав ідентифікацію як важливий механізм взаємодії індивіда з соціальною групою. Первинним моментом цього процесу він вважав ідентифікацію членів групи з лідером, еліта в даному контексті лідер нації (курсив наш – М.П.). На цій основі відбувається й ідентифікація членів групи один з одним через формування спільності «Я» – ідеалу [12, с. 120].

Поширення терміну «ідентифікація» (ототожнення індивіда з колективом, з етносом, з культурою) часто пов'язують з думкою американського психолога Е. Еріксона, який вважав її наріжним каменем розвитку «Его» людини.

Щодо психосоціальної ідентичності, то Еріксон вважав її продуктом взаємодії між особистістю та суспільством. Цей тип ідентичності властивий лише зрілій особистості, в якій «внутрішня тотожність та безперервність» синтезується з прагненням інтеграції її з соціальними структурами (державою, нацією, різними соціальними групами).

Розпад СРСР та виникнення на його теренах нових незалежних держав спричинили у людей масовий «культурно-ідеологічний шок» та втрату стійкої соціальної ідентичності. Це прослідковувалося у кожній країні в перехідний період до ринкових відносин. Порушення соціальних стереотипів, зміна системи цінностей, соціальної структури суспільства – зумовили виникнення кризи особистості. Індивід за таких умов змушений адаптуватися до змін, що відбуваються у суспільстві, шукати своє місце в різних сферах життєдіяльності. У такій ситуації посилюється потреба людини в самовизначенні саме в системі соціальних зв'язків, починається пошук груп, які допомогли б індивіду відтворити цілісність та упорядкованість зруйнованого світу, вийти з кризового стану ідентичності, дати для себе відповідь на запитання : «Хто Я», «Хто Ми – еліта в даній державі?»

Останніми роками з'явилося багато нових груп, що претендують на роль еліти нації, але не всі вони ті, що зарахували себе до елітних кіл через бізнес, гроші, політичні партії, здатні успішно виконувати ціннісно-орієнтаційну та захисну функції для більшості людей, тому людина, особливо в перехідному суспільстві, обирає як референтну групу більш стабільну та стійку спільноту – сім'ю та етнос.

Рівень соціальної суспільної еліти (індивіда), за Б. Ананьєвим, П. Гальперінім, О. Леонтьєвим, визначається тим, що активність людини детермінується потребою належати до спільноти, бути визнаною нею, знайти себе у ній.

Не всі визнані народом! Так є, але, якщо вони достойні, то приходять час і їх визнає історія нації. Наприклад, з періоду незалежності України ми відкриваємо імена видатних людей, які внесли гідний вклад у суспільний розвиток України. Великий вклад у цю справу внесли, наприклад, професор-фізик В. Шандаровський та журналістка Е. Бабчук.

Життєва важливість елітарної особистості бути прийнятою іншими людьми, однак мати своє стійке етнічне, що є основним структурним елементом етнічної свідомості, усвідомленням людиною власної належності до свого народу.

Ю. Бромлей вважав національну самосвідомість важливим компонентом кожної людини, а еліти особливо, й тією неодмінною ознакою й умовою функціонування кожного етносу (народу), нації. У роботі «Очерки теории этноса» у структурі національної самосвідомості він виокремив такі компоненти:

- національна ідентифікація;
- уявлення про «типові риси» своєї національної спільноти, її властивості як цілого, автостереотипи;
- уявлення про спільність історичного минулого народу, спільність мови, культури, території («рідна земля»);
- уявлення про державну спільність при певних конкретно-історичних умовах;
- усвідомлення та емоційне ставлення до матеріальних та духовних цінностей нації, її досягнень;
- усвідомлення національних інтересів [2, с. 175-180].

Даної структури дотримуються також відомі соціологи Росії Ю. Арутюнян, Л. Дробіжева [1].

Поняття «національна ідентифікація» починає фігурувати в науковій думці СРСР в 70-х роках ХХ ст., а розуміють під цим поняттям процес ототожнення, уподібнення суб'єкта зі своїм етносом [6].

Дослідження етнічності західними вченими мали метою прогнозування та розв'язання міжетнічних, міжнаціональних конфліктних ситуацій, бо саме на цей період припадає ідея А. Лоу про етнічний ренесанс у ХХІ ст.

Наслідком спрямування інтересу до досліджень етнічної ідентичності стало виникнення багатьох концепцій: примордіалізм, інструменталізм і конструктивізм.

Представниками примордіалізму були антропологи, етнологи, соціологи (Ван де Берг, Ентоні Д. Сміт, Ю. Бромлей, Л. Гумільов та ін.). Прихильники цієї орієнтації розглядають етнічність як споконвічну характеристику, що властива індивідові як суб'єкту конкретної етнічної спільноти, як невід'ємну потребу людей належати до конкретного етносу. Вона є «етнічністю в серці», яка змішана на «крові» й «грунті».

Конструктивізм – протилежна «примордіалізму» наукова орієнтація. Вона є найбільш розповсюдженим на заході сучасним підходом до пояснення природи етнічності. Прихильники даного підходу вважають, що етнічність коріниться не в «серцях», а в «головах» індивідів, які є членами етнічних груп. Бачення етнічності з точки зору конструктивізму запропоноване норвезьким антропологом Ф. Бартом. Істотною рисою зазначеного підходу є уявлення про етнічність не як про одвічно даний феномен, а скоріше як створений [4].

Інструменталізм – поєднує в собі дві попередні концепції. Склався даний підхід в рамках політології, соціології влади, політичної антропології. Прихильники цієї орієнтації розуміють етнічність як спосіб досягнення групових інтересів, як ідеологію, яку створює еліта для мобілізації групи. Ключовою концепцією даного теоретичного напрямку є ідея етнічного інтересу (Ю. Арутюнян, М. Губогло, Л. Дробіжева).

Важливе місце національна ідентичність еліти займає у системі соціальної ідентичності. Протягом життя еліта, як вибрана верства суспільства, включається до багатьох груп, усвідомлює себе членом різних спільнот, намагаючись дати собі відповідь на запитання «Хто я?», тим самим фіксуючи своє місце у системі суспільних відносин [16]. Процес, коли людина самовизначається через членство в соціальній структурі суспільства, називається соціальною самоідентифікацією. Особистість на основі стійкого емоційного зв'язку та засвоєння групових норм і цінностей відчуває та пов'язує свою належність до різних соціальних спільнот. Сукупність цих спільнот складає цілісну соціальну ідентичність особистості. Важливе місце у структурі соціальної ідентичності належить ідентифікації особи з національною спільнотою, відчувати себе часткою «Ми».

Національна ідентичність задовольняє потребу стабільності, їй притаманна стабільність складу, традиція спадковості поколінь, людину неможливо вилучити із національної спільноти. Це є найбільш значуща референтна група. Нація має минуле, сучасне і майбутнє. Вона надихає людей на підпорядкування спільній долі, допомагає особистості дістати особисте відновлення і гідність у національному розвитку. На груповому рівні національна ідентичність пов'язує і солідаризує індивідів на основі групового членства. Перед сучасною українською елітою – пише В. Литвин – стоїть завдання сформулювати українську національну ідею, яка буде відповідна принципу широкого демократизму і визнання рівного політичного права щодо кожної одиниці суспільства [8, с. 3].

Англійський етнолог Е. Сміт, – один із творців та інтерпретаторів національної ідеї, – зауважує, що національна ідентичність виконує і функцію згуртування людей як представників «однієї національності», так і «громадян» [15]. Отже, якщо ми ведемо розвідку про сучасну українську еліту, то мусимо визнати, що вона є поліетнічною, бо за даними перепису населення України 2001 р. (останнього), важливо диференціювати громадян України як загальнонаціональну українську спільноту, яка складається з великої кількості (136 національностей проживає в Україні). В такому разі ми говоримо про українську політичну націю. Це дає нам підстави поділяти точку зору вченого Оксфордської школи Баррет М., який твердить, що національна ідентифікація складається із двох аспектів – етнічної та громадянської ідентичності.

Саме цю ідею етнічності, громадянськості мусимо враховувати, коли йдеться про функціональну роль української еліти (як представника української політичної нації) в державотворчих процесах сучасної України. Тобто маємо необхідність толерантно

твердити про етнічну ідентифікацію та соціальну (громадянську), яка має місце і повинна розвиватися в сучасному українському суспільстві на основі толерантності. Однак мусимо зважати на таку складову проблеми, як належність окремих особистостей до свого власного етносу по крові і водночас до української політичної нації, що консолідує усіх представників еліти на громадянську позицію в українському суспільстві [6]. Ця теза ставить перед елітою завдання про виконання не своїх лише корпоративних завдань, а державницьких потреб суспільно-значимої ідеї згуртування навколо себе всього українського народу на виконання доленосних завдань державотворення і формування громадянськості, відповідальності кожного представника еліти за долю української держави і народу. Даний феномен для українського народу не є сформованим. Навіть соціологи почали досліджувати цей феномен тільки в 2002-2003 рр. Див. табл. 1 [10, с. 59].

Смію зауважити, що стереотип «боязні» щодо дослідження цієї проблеми продовжує мати місце і в сучасних науковців.

Так, на запитання «Якою мірою Ви пишаєтесь чи не пишаєтесь тим, що є громадянином України?» було дано неоднозначні відповіді. На це є об'єктивні причини.

Близько 700 років бездержавності в Україні сформували в українського народу психологію недержавного народу. З таблиці 1 видно, що ті, що «зовсім не пишаються» тим, що є громадянином України (8,85) і ті, що «скоріше не пишаються» (16,35), а також ті, яким «важко сказати» (40,75) складають більшу половину (65,85). Це і є не простою державною проблемою, до якої повинна долучитися політична, освітянська та управлінська еліта. Даний факт засвідчує про певні негаразди у державі та відсутність виховного впливу усіх державних інститутів, які покликані виконувати завдання формування громадянської позиції у людей України.

Саме еліта у державі повинна бути взірцем громадянськості. Чи є вона такою? Запитання першого порядку до державотворців, бо вони взяли на себе честь бути елітою, а чи є усі вони такою верствою, – питання найвищої ваги. Які ж це питання? Ось вони: бути взірцем для суспільства; навчати всього суттєвого; управляти достойно у суспільстві; бути високоморальними, духовними; бути патріотами держави і народу та ілюструвати свою громадянську позицію своїми справами, а не словами, обіцянками.

Таблиця 1

Якою мірою Ви пишаєтесь чи не пишаєтесь тим, що є громадянином України?

	1995	2000	2001	2002	2003
1 – Зовсім не пишаюся	–	–	–	6,6	8,8
2– Скоріше не пишаюся	–	–	–	11,5	16,3
3 – Важко сказати	–	–	–	40,8	40,7
4 – Скоріше пишаюся	–	–	–	30,8	27,9
5 – Дуже пишаюся	–	–	–	10,1	6,2
Не відповіли	–	–	–	0,3	0,1
Середній бал	–	–	–	3,26	3,06

Осмислюючи компоненти національної ідентичності еліти, вважаємо за необхідне більш детально зупинитися на них. Західні та вітчизняні дослідники відносять до національних ознак майже однаковий набір феноменів: рідна земля, мова, спільність походження, матеріальна та духовна культура, риси національного характеру, традиції, обряди, звичаї, зовнішність, особливості поведінки, емоційність тощо.

Зупинимось на такому феномені, як мова. Мова – головний компонент національної культури, оберіг та ретранслятор духовних цінностей, в якому виражається менталітет, характер та національні почуття народу. Мова – універсальний спосіб пізнання світу й самопізнання. Мова виступає скарбницею історичної пам'яті народу,

його ідеалів, моралі й етики, його історичної долі, засобом створення оригінальної національної літератури, науки, мистецтва, в яких втілюється національна самосвідомість, специфіка способу життя народу, його мислення.

У національному бутті мова виконує низку суттєвих функцій, а саме: комунікативну, гносеологічну, мислетворчу, номінативну, експресивну, естетичну, культурологічну, ідентифікаційну.

Проблема володіння державною мовою національною елітою, а також мовна політика в державі надзвичайно важлива проблема, бо саме мова у кожного народу є творцем, інтерпретатором та оберігачем її ества, її традицій. Зокрема, коли йде процес державотворення, то значення розвитку та функціонування державної мови є дуже важливим чинником державного іміджу у світі, який культивує еліта держави у різних інституціях та у політичному Олімпі держави – Верховній Раді, коли йде мова про сучасну Україну. Саме тому перед українською політичною, управлінською та освітянською елітою стоїть проблема володіння державною мовою та функціонування в українському суспільстві державної української мови. Якою є мовна ситуація в сучасній Україні? Див.: табл. 2 [10, с. 46].

Як видно із табл. 2, 38,1% громадян України спілкуються переважно українською мовою, але якщо додати ще 36,0%, що спілкуються «і українською, і російською, залежно від обставин», то можна сказати, що 74,1% населення України, а це складає більшу половину громадян, які володіють державною мовою (українською) – це гарний показник, який створює нам надію на те, що в Україні з державною мовою та її функціональною роллю у суспільстві буде все гаразд. Лозунгом в поліетнічному українському суспільстві має бути: «Скільки мов ти знаєш, стільки раз ти людина!»

Таблиця 2

Якою мовою (мовами) Ви переважно спілкуєтесь у Вашій родині (вдома)? (%)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
1 – Переважно українською	31,9	36,9	38,2	37,6	36,3	39,1	36,9	38,2	38,1
2 – Переважно російською	32,1	33,1	34,5	33,4	33,6	36,0	36,7	33,2	25,2
3 – І українською, і російською, залежно від обставин	34,5	29,6	26,8	28,4	29,0	24,8	25,8	28,0	36,0
4 – Іншою	0,9	0,4	0,6	0,5	1,1	0,2	0,6	0,5	0,7
Не відповіли	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1

Так, на запитання «Яку мову, окрім української, на Вашу думку, необхідно обов'язково вивчати в загальноосвітніх учбових закладах?» було дано належні відповіді, як і щодо володіння світовими мовами (російською та англійською) [10, с. 46].

Таблиця 3

Яку мову, окрім української, на Вашу думку, необхідно обов'язково вивчати в загальноосвітніх учбових закладах? (%)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
1 – Російську	–	–	–	–	–	–	–	75,8	73,1
2 – Англійську	–	–	–	–	–	–	–	81,9	82,7
3 – Іншу	–	–	–	–	–	–	–	13,9	10,0
Не відповіли	–	–	–	–	–	–	–	0,7	0,8

Отже, проблеми світової мовної культури в сучасній Україні цікавлять українське суспільство. Наша епоха є епохою відкритих суспільств, тому для громадян України

вивчення світових мов, які є найбільше поширеними у світі, є пристойним інтересом для вивчення. Ця потреба є епохальною.

Реалії життя засвідчують, що чим міцнішими є зв'язки людини з культурою народу та його мовою, тим вищим є рівень розвитку громадянських якостей особистості, еліти, тим більш виразними є її патріотичні почуття та почуття громадянськості, відповідальності особистості перед народом за своє покликання у суспільстві. Те, що Україні потрібна еліта, яка мала би бути «совістю нації», про те немає ніяких сумнівів і народ про це прагнення бачити свою національну еліту бути «совістю нації» завжди стверджує і мріє про це.

Вагомим чинником світоглядних засад еліти в контексті досліджуваної проблеми є потреби формування інтересу еліти до історичної пам'яті народу. Інтерес елітарної особистості до історії народу країни, де ти живеш, працюєш, народився – честь і совість її, бо вона прагне з історії взяти досвід успіхів та невдач і тим самим мати базову основу для практики сьогодення. Інтерес до історичної пам'яті сприяє становленню національної ідентичності елітарної особистості.

На запитання «З чим насамперед пов'язане Ваше уявлення про Батьківщину?» отримані наступні відповіді (див.: табл. 4) [10, с. 91].

Таблиця 4

З чим насамперед пов'язане Ваше уявлення про Батьківщину? (%)

	2003
Рідна природа	21,1
Народні звичаї, обряди, пісні	27,3
Моя земля, територія	19,2
Історичне минуле	11,8
Місце, де народився і виріс	58,7
Держава, громадянином якої я є	18,7
Видатні діячі мого народу	2,0

Отже, уява про Батьківщину у громадян України найперше асоціюється з «місцем, де індивід народився» (58,7%), в меншій мірі з «державою, громадянином якої я є» (18,7%), тобто громадянська позиція людей в Україні недостатньо сформована. Довгі роки бездержавності даються взнаки. Тому важливо долати цю прогалину.

У структуру національної ідентичності входить і афективний компонент, зміст якого складає емоційне переживання елітарною особистістю власної належності до національної спільноти, що проявляється цілою гамою почуттів, а саме: суб'єктивна актуальність, міра важливості, валентність (позитивна, негативна), почуття належності (близькості, групової згуртованості, солідарності), емоційно-ціннісне ставлення до ознак нації (таких, як національна територія, мова, культура, історія тощо), почуття (почуття національної гордості, сорому, провини, відповідальності), громадянське почуття (яке можуть і повинні враховувати представники еліти різноетнічного походження в Україні) тощо.

Так, на запитання : «Що, на Вашу думку, об'єднує людей у нашому суспільстві?» було вказано на соціальні проблеми, бо вони є гострими на даному етапі в Україні (див.: табл. 5) [10, с. 93].

Дані табл. 5 засвідчують, що об'єднують людей у нашому суспільстві тривожні симптоми: «спільні труднощі життя» (40,4%), «невдоволеність владою» (39,6%), «відчуття втрати нормального життя» (31,3%), «страх перед майбутнім» (28,7%). Словом, труднощі, тобто, те, що своєю не завжди мудрою діяльністю спричинила для народу відповідна частина політико-управлінської еліти України. Це на даний час є нашою громадянською тривою. Разом з тим такі феномени, як «патріотичні почуття громадянина України» (9,4%), «політичні погляди» (7,7%), «національна належність»

(11,4%), «національна ідея побудови української держави» (7,4%) – не є самодостатніми в кризовій ситуації для українського суспільства. Ці факти є серйозним завданням державотворчих процесів і, зокрема, нашої еліти в плані національної свідомості, національного самовиховання та її прикладу для власного народу.

Таблиця 5

Що, на Вашу думку, об'єднує людей у нашому суспільстві? (%)

	2003
Прагнення спільно долати труднощі життя в країні	22,8
Відчуття втрати нормального життя	31,3
Віра в краще майбутнє	39,3
Спільні труднощі життя	40,4
Родинні чи товариські почуття	25,8
Невдоволеність владою	39,6
Мова спілкування	22,8
Національна ідея побудови української держави	7,4
Страх перед майбутнім	28,7
Патріотичні почуття громадянина України	9,4
Політичні погляди	7,7
Релігія (вірсповідання)	15,9
Національна належність	11,4
Спільна історія, територія	20,4
Інше (напишіть)	0,1
Ніщо не об'єднує	3,3
Важко сказати	6,7
Не відповіли	0,1

Важливим складником національної ідентичності сучасної української еліти є поведінковий компонент (контактивний). Його зміст складає поведінка, дії особистостей, регуляторами яких є засвоєні норми та цінності, з чим елітарна особистість себе ідентифікує в суспільстві. Основною частиною поведінкового компонента національної ідентичності є дії людини, регуляторами яких є засвоєні норми та цінності тієї національної спільноти, з якою особистість себе ідентифікує. Певною частиною поведінкового компонента національної ідентичності еліти є уявлення про найбільш вдалі адаптивні способи поведінки, які були вироблені народом у минулому та закріплені в народі традиційно.

Проте досвід кожної людини, що набувається у суспільстві в процесі соціалізації, є унікальним. Змістовні ж характеристики виокремлених у структурі національної самоідентифікації компонентів елітарних особистостей також є індивідуальними та своєрідними. Така своєрідність може проявитися в поведінці особистості у процесі міжетнічного спілкування. Позитивна та негативна національна ідентичність можуть проявитися у своїх крайніх формах (дискримінація, приклад окремих представників сучасної американської політичної еліти щодо еліти Іраку).

Наприклад, гіперпозитивна ідентичність виникає в результаті гіпертрофованого прагнення лідера чи особистості до позитивної національної ідентичності, що призводить до абсолютної впевненості людини у вищості своєї групи над іншими, віри у винятковість власної нації (наприклад, ідея Гітлера про вибраність арійської раси).

Емоційний компонент таких настанов набуває яскраво негативної спрямованості, що виражається у неповажному ставленні до інших народів, недовірі, ворожості, неприязні, приниженні їх гідності. Прикладом тут може бути колишнє ставлення до

негрів в Америці, рабів у Римській імперії та і в наш час мають місце ксенофобські настрої. Візьмемо, наприклад, доповідь групи видатних осіб Ради Європи «Жити разом: поєднання розмаїття і свободи в Європі XXI століття», в якій дано аналіз викликів сучасній європейській спільноті й запропоновано 17 керівних принципів їхнього подолання. Ця доповідь дає змогу глибше зрозуміти принципи різноманітності [«Жити разом: поєднання розмаїття і свободи в Європі XXI століття». Переклад з англійської. – Львів: Літопис, 2011. – 112 с.].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Якщо взяти елітарну особистість, то такі прояви і в наш час мають місце в окремих випадках. Гіперпозитивна ідентичність може мати такі конкретні прояви, як: етноцентризм, етноegoїзм, етноїзоляціонізм, національний фанатизм та ін.

Тому важливо кожному етносу в державі звертати увагу на національне виховання в плані шанобливого, толерантного ставлення до інших народів, їх культур, традицій, віри, які теж збагачують скарбницю загальнолюдських цінностей. Словом, суспільство загалом повинно дбати про культуру міжнаціонального спілкування, враховуючи право на етнічну ідентичність кожного, основним взірцем якої покликана бути національна еліта, яка є найбільш відповідальною за злагоду і мир у сучасному поліетнічному українському суспільстві.

У зв'язку з тим, що глобалізація породжує міжцивілізаційні, міжнаціональні та міжрегіональні виклики, система державного управління має бути спрямована на забезпечення цивілізаційної, міжнаціональної, міжконфесійної та міжетнічної толерантності як між державами, так і всередині кожної держави.

Толерантність має культивувати в суспільстві державна еліта, яка має ілюструвати усім своїм єством розмаїтість в єдності.

Таким чином, з цією метою, посилити просвітницьку роботу партій, розширити просвітницьку роль науки, збільшити підготовку науково-популярних видань з державно-правової, політичної, історико-політичної тематики з національно-патріотичним та громадянським спрямуванням, активніше залучати для пропаганди наукові знання із зазначеної проблеми, щоб позбутися історико-політичних міфів, вміло, доступно теж використовувати можливості засобів масової інформації, ресурси Інтернету тощо.

Дуже важливим кроком у контексті формування національної ідентичності сучасної державної української еліти, як чинника консолідації суспільства на реалізацію демократичних реформ НАДУ при Президентіві України модернізувати на інноваційних засадах науково-професійні та професійні програми, спрямовані на магістерську підготовку у сфері державного управління та місцевого самоврядування з урахуванням загальногуманістичних та патріотичних тенденцій, розвинутої інноваційної культури, креативного мислення на основі освітніх стандартів нового покоління.

Література:

1. Арутюнян Ю. В. Многообразиекультурной жизни народов СССР / Ю.В. Арутюнян, Л. М. Дробужева. – М.: Наука, 1987. – 281 с.
2. Бромлей Ю. В. Очерки теории этноса / Ю. В. Бромлей. – М.: Наука, 1983. – 412 с.
3. Винер Б.Е. Этничность в поисках парадигмы изучения / Б.Е. Винер // Этнографическое обозрение. – 1998. – №4. – С. 3-26.
4. Вітман К.М. Етнополітика постсоціалістичних країн: моделі, особливості, проблеми [Монографія] / К.М. Вітман. – К.: Логос, 2007. – 366 с.
5. Декларація принципів толерантності // Віче. – №11. – 2002. С. 12-13.
6. Довідник міжетнічної толерантності / упоряд. Н.Ю.Ротар; за ред. А.М. Круглашова. – Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2011. – 232 с.
7. Кожанов А.А. Элементы этнической идентификации и признаки этнической общности в оценках карел и вепсов (по материалам экспериментального исследования) / А.А. Кожанов // Этнография Карелии. – Петрозаводск, 1976. – С. 180-204.

8. Конституція України : Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К.: Преса України, 1996. – 80 с.
9. Литвин В. М. Важливе завдання науки – осмислення історичного досвіду. Виступ голови Верховної Ради України В. М. Литвина на сесії Загальних зборів НАН України // Сільські вісті. – 15 трав. 2004 р. – № 55. – С.1,3.
10. Міжнаціональні відносини і національні меншини України: стан, перспективи / Упоряд.: Р.Ш. Чілачава, Т.І. Пелипенко: За ред. Р. Чілачави. – К.: Голов. спеціаліз. ред. літ. мовами нац. меншин України. – 2004. – 384 с.
11. Пірен М.І. Основи політичної психології : Навчальний посібник / М.І. Пірен. – К.: Міленіум, 2003. –217 с.
12. Пірен М.І. Етнополітика в Україні: соціо-психологічний аналіз / М.І. Пірен. – К, 2007.
13. Пірен М.І. Етнопсихологія. Підручник / М.І. Пірен. – К.: «Університет України», 2011. – 508 с.
14. Сміт Ентоні Д. Національна ідентичність / Ентоні Сміт Д. – К.: Основи, 1994. – 224 с.
15. Українське суспільство і соціологічний моніторинг 1994-2003 / За ред. Н.В. Паніної. – К.: Інститут соціології НАН України, 2003. – 98 с.
16. Українське суспільство: соціологічний моніторинг 1994-2006 / За ред. Н.В. Паніної. – К.: Інститут соціології НАН України, 2006. – 98 с.
17. Шульга Н.А. Этническая самоидентификация личности / Н.А. Шульга. – К.: Ин-тсоциологии НАН Украины, 1996. – 200 с.